

jahre. Pukánszky Béla : *Graf Stefan Széchenyi im deutschungarischen Schrifttum.* Lám Frigyes : *Dr. Béla Alexander. Ein Zipser Mundartdichter.* Réz Henrik : *Deutsche und österreichische Mitarbeiter der Pester Zeitschriften.*), könyvtártudományi (Pukánszky Kádár Jolán : *Deutsche Einblattdrucke in der Kupferstichsammlung des Grafen Alexander Apponyi.* Travnik Jenő : *Zur Entstehung der kirchenfürstlichen Bibliotheken Ungarns im 18. Jahrhundert*) cikkek csatlakoznak hozzájuk s a kötetnek is beillő füzetet Petz Gedeon ötven évre (1883—1933) terjedő irodalmi munkásságának Belohorszky Ferenc-től készített összeállítása zárja be.

Az Egyetemes Philologiai Közlöny élén álló cikke ismét egészen új területre vezet ; Kornis Gyula a középiskoláink elnémetesítésére mutat rá az abszolutizmus idején. A nyelvtudományi cikkek (Melich János : *Merja, mordva.* Husz Richárd : *Az ú. n. indogermán labiovelárisok kérdéséhez.* Schwartz Elemér : *Német dülöneveink jelentősége a magyar tudományosság szempontjából.* Weidlein János : *Dülönév és telepítéstörténet.* Lux Gyula : *Dobsina neve és telepítése.* Gréb Gyula : *Scheuerberg*) köre itt még egy klasszika-filológiai értekezéssel bővül. (Kerényi Károly : *Telesphoros.*) Kurzweil Géza, aki nemrégiben ebből a tárgykörből a budapesti Philologiai Társaságban felolvasást tartott, Hans Sachs magyarországi szerepével foglalkozik, Koszó János Faludi Ferencről ír, Pukánszky Béla Pulszky Ferenc feleségének, Walter Teréznek metamorfózisát mutatja be a bécsi német leánytól a lelkes magyar asszonyig. A számot Petz Lipót két levelének közlése zárja, amelyben az író mint a magyar reformkor nemzetébresztő munkájának részese jelenik meg.

Bár e helyen a cikkekkel érdemük szerint foglalkoznunk nem lehetett, ez a futó felsorolás is megmutatta, hogy Petz Gedeon magvetése milyen aratást hozott.

Pukánszky Kádár Jolán.

A Bécsi Magyar Történeti Intézet újabb munkássága.

A Bécsi Magyar Történeti Intézet évkönyve. I. évf. *Károlyi Árpád* közreműködésével szerkeszti *Angyal Dávid* igazgató. A M. Tud. Akadémia támogatásával. Bpest, 1931. Kertész József nyomdája, Karcag. 354 l. — II. évf. Budapest, 1932. 355 l. — III. évf. **A Gróf Klebelsberg Kuno Történetkutató Intézet évkönyve.** Szerkeszti *Angyal Dávid* igazgató. Budapest, 1933. 412 l. — **Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére.** 1933 október 7. Budapest, Sárkány-nyomda r. t. 1933. 590 l. — **Gróf Széchenyi István naplói.** III. k. 1826—1830. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta *dr. Vizsota Gyula* összes Gróf Széchenyi István munkái. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. XII. k. Budapest, 1932. Egyetemi nyomda. LXXVIII+810 l.

Abba a nagyvonalú koncepcióba, amellyel gróf Klebelsberg Kuno a magyar kulturális élet legválságosabb korszakában a tudományos munkát új életre keltette, szervesen kapcsolódtak be azok az intézetek, amelyek Európa nagyobb városaiban a külföldi levéltárak magyar vonatkozású anyagának a kiaknázását, a külföldi irodalom eredményeinek a megismerését és a tudományos pályára készülő fiatalabb történésznemzedék látókörének a bővítését célozták. Ezek közül az intézetek közül a magyar történetírás legfontosabb őrhelyeül talán a bécsit lehet tekinteni, amely intézet nagynevű alapítója és szervezője iránti hálójaként a *Gr. Klebelsberg Kuno Történetkutató Intézet* nevet viseli.

Az 1920/21-es évben szerény kere-

tek között megindult kutató munka 10 éves jubileuma alkalmával jelent meg az Intézet első évkönyve, amely azóta rendszeresen napvilágot lát. Klebelsberg számolt azzal, hogy az általa szervezett intézetek tudományos munkásságának az eredményei sok esetben csak évek vagy évtizedek múlva fogják igazolni az ő elgondolásának a helyességét. A bécsi intézet munkásságának eredményei nagyon sokszor olyan formában jelentek meg és fognak megjelenni a jövőben is, hogy csak a beavatottak tudják valamely nagyobbszabású munkáról, hogy azt is ennek az intézetnek a javára kell írni. Az utolsó években megjelent évkönyvek tehát nemcsak az Intézet tagjainak és vendégeinek nyújtanak módot arra, hogy értekezéseiket megjelentethessék, hanem egyúttal az Intézetben folyó sokoldalú munka eredményeire is rávilágítanak.

Az idősebb generáció kiforrott értekezései mellett a legfiatalabbak kísérletezései is azt bizonyítják, hogy az Intézet nem hiába fogadta be falai közé a cikkek szerzőit. De a «Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaften» által kiküldött csere-tagok közül is nem egynek ébredt fel az érdeklődése a magyar történettudomány problémái iránt. Ha ezek közé nem is soroljuk a magyarországi német települések történetének ismert kutatóját: Konrad Schüemannnt, nem hagyhatjuk említés nélkül Konrad Heiliget, akinek Anonymusról írt tanulmányát folyóiratunk 1933. évfolyamának 532. lapján ismertettük, vagy Elfride Rensinget, aki a híres humanista Herberstein Zsigmond életrajzát írva a XVI. századi magyar kulturális és társadalmi élet iránt mutat érdeklődést megjelent tanulmányaiban, míg Fritz Valjavec német tudósok és írók Scheidius Lajoshoz intézett leveleinek a közlésével a magyar irodalomtörténetnek tett szolgálatot. Az évkönyvek

értekezéseinek részletes ismertetésére folyóiratunk megszabott keretei között sajnos nem vállalkozhatunk, sőt még arra sem, hogy valamennyi értekezés címét, vagy akárcsak az évkönyvek munkatársainak nevét is felsoroljuk, hiszen 14—18 között mozog az egy-egy évfolyamban megjelent értekezéseknek a száma. A következő — teljesnek egyáltalán nem mondható — összefoglalással csak az évkönyvekben közölt tanulmányok értékére kívánunk rámutatni.

Középkori történeti tanulmányt közöl Váczy Péter és Hajnal István. Angyal Dávid, Berzeviczy Albert, Domanovszky Sándor, Eckhart Ferenc, Jánossy Dénes, Mályusz Elemér, Takáts Sándor, Viszota Gyula a XVIII. század végének, főleg pedig a XIX. század és a világháború előzményeinek a történetéhez közölnek értékes feldolgozásokat. Lukinich Imre az erdélyi történelem és a Rákóczi-kor kérdéseivel foglalkozik; Baranyai Béla jogtörténeti tanulmányt közöl, míg az egyháztörténeti irodalmat Tóth László, Meszlényi Antal és Salac Gábor cikkei képviselik, a protestantizmus történetével pedig Asztalos Miklós foglalkozik. A művészettörténészek közül Hoffmann Edit és Fleischer Gyula tanulmányai jelentek meg az évkönyvek egyes kötetiben. De a legfiatalabb gazdaságtörténésznemzedék tagjai: Baráth Tibor, Bakács István és Kónyi Mária komoly értekezései is megfelelnek az évkönyvek színvonalának.

S ha az Évkönyvek megérdemelt bővebb ismertetésére ezen a helyen nem is vállalkozhattunk, mégsem tartottuk érdemtelennek, hogy nagy kultuszminiszterünk történettudományi célkitűzéseiben elért eredményeknek erről a letéteményeséről — ha nagyon röviden is — megemlékezzünk.

Az Évkönyv harmadik évfolyamát az Intézet azévi és volt tagjai Károlyi

Árpádnak, az Intézet volt igazgatójának és kurátorának ajánlották. A magyar történetírás nesztora iránt tanúsított tisztelet értékes munkásságának minden méltatásnáí beszédesebb bizonyítékát adta Károlyi Árpád munkásságának bibliográfiai összeállításában. (Kozocsa Sándor munkája.) Károlyi történettudományi és levéltárnoki munkásságának eredményeit Szekfű Gyula méltatta abban az *Emlékkönyvben*, amelyet születésének nyolcvanadik fordulójára írtak Károlyi Árpád tisztelői. (Károlyi Árpád munkásságának a jelentőségéről folyóiratunk 1933. évfolyamának 831. oldalán emlékeztünk meg.)

A magyar történetírók kutatásaik során nem igen kerülhetik el Bécs gazdag magyar vonatkozású forrásait s így természetes, hogy az Emlékkönyv írói is abból a gárdából kerültek ki, akik bécsi kutatásaik alatt — jórészt, mint az Intézet tagjai — élvezhették Károlyi Árpád jóakarát. Ha azonban már az Évkönyvek értekezéseinek az ismertetéséről is le kellett hogy mondjunk, még kevésbé vállalkozhatunk arra, hogy a közel 600 oldalas kötet 36 értekezéséről külön-külön megemlékezzünk. Számottevő történéseink értékes tanulmányaiból lehetetlen még egy párat is kiragadni. Meg kell hogy elégedjünk azzal, hogy felhívjuk a figyelmet erre az Emlékkönyvre, amelyben a történettudomány legkülönbözőbb kérdéseivel foglalkozók is megtalálják az őket érdeklő tanulmányt.

Az eddig ismertetett gyűjteményes munkák is a bécsi történeti intézetben elért eredmények alapján közvetlenül vagy közvetve létrejött tanulmányokat tartalmaztak. A továbbiakban még egy munkáról kívánunk megemlékezni, amely szintén ebben az intézetben jött létre s amely szintén Klebelsberg Kuno szervezőképességét és messzemenő célkitűzését igazolja. A «Fontes»-sorozatban (Magyaror-

szág újabbkori történetének forrásai) tartozó Széchenyi István munkái gyűjteményes kiadásának XII. köteteként Viszota Gyula *gróf Széchenyi István naplójának* immár III. kötetét bocsátja sajtó alá, amely az 1826—1830-as éveket öleli fel. Széchenyi Istvánnak a híres reformországgyűlésen való szereplése, az Akadémia megalapítása és a Hitel létrejötte az ezekből az évekből fennmaradt naplónak az eddigieknél még több érdekességet kölcsönöz s ezek a naplók a mi ismertetésünknel behatóbb méltatást követelnek. Éppen ezért most csak a kiadó Viszota Gyula bevezetését említjük meg, amely Széchenyi István életrajzát és munkásságának részletes leírását nyújtja — az előző kötetek bevezetéseihez hasonlóan — a közölt naplók adatai alapján.

H. Pálffy Ilona.

A Világ Népei.

I. Olaszország. II. Japán. III. Ausztrália. IV. Svájc. V—VI. Spanyolország, Portugália. VII—VIII. Amerikai Egyesült Államok. Pantheon Irodalmi Intézet kiadása, 1932—1933.

Az újabb magyar népszerű ismeretterjesztő irodalom nélkülözött olyan monográfia-sorozatot, amely a föld államainak és népeinek természeti, társadalmi, politikai és gazdasági viszonyait külön kötetekben népszerűen és mégis teljes tudományos felkészültséggel ismertette volna meg a művelt magyar közönséggel. De a német sorozatok is, melyek az egyes államokat, vagy földrajzi egységeket külön vékony füzetekben, vagy vaskos kötetekben ismertetik, sok tekintetben elütnek ettől az igen érdekes újszerű és általánosságban nagyon szerencsésen megoldott vállalkozástól.

Néhány oldal elolvasása elég annak a megállapításához, hogy a